

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETINING
KATTAQO'RG'ON FILIALI

Ro'yxatga olindi

№BD-60410500

Inson taraqqiyoti

FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	400000 – Biznes, boshqaruv va huquq
Ta'lim sohasi:	410000 – Biznes va boshqaruv
Ta'lim yo'nalishi:	60410500 – Bank ishi va audit

Kattaqo'rg'on -2022

Fan/modul kodi IT 1505		O'quv yili 2024-2025	Semestr 5	ECTS – Kreditlar 5	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fan nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami (soat)
	Inson taraqqiyoti	60		90	150

2. I. Fanning mazmuni

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga inson taraqqiyoti konsepsiyasining nazariy va amaliy asoslari, jahonda va alohida bir mamlakat miqiyosida insonning asosiy barqaror rivojlanish tendensiyalari (yo'nalishlari) ni baholanishi va monitoringiga dolzarb ilmiy va amaliy yondashuvlarni mufassal o'rganib chiqishdan iborat.

Fanning vazifasi – inson taraqqiyoti komponentlari, jihatlari va omillarini, inson taraqqiyoti va uning dastlabki holatining integral indeksini hisob-kitob qilish usulini ko'rib chiqish, ushbu konsepsiyaning iqtisodiy rivojlanish va iqtisodiy o'sish modellari bilan o'zaro aloqasini o'rganib chiqish, global va milliy darajada ushbu muammoni ming yillik rivojlanish maqsadlariga muvofiq tarzda vazifalari va istiqbollarini tahlil etishni o'z ichiga oluvchi inson taraqqiyotining asosiy konsepsiyalarini bayon qilish hisoblanadi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. "Inson taraqqiyoti" fanining predmeti va mazmuni

"Inson taraqqiyoti" tushunchasi. Fanining predmeti va mohiyati, asosiy maqsad va vazifalari. Fanni o'rganishning asosiy usullari. Boshqa fanlar bilan o'zaro aloqadorligi. Inson taraqqiyotining asosiy tamoyillari: maxsuldorlik, tenglik, barqarorlik, imkoniyatlarni kengaytirish. Insonni ishlab chiqarish faoliyatining asosiy maqsadi sifatida rivojlanishi. Inson taraqqiyoti va iqtisodiy o'sishning o'zaro aloqasi. Inson taraqqiyoti konsepsiyasi manbai. Inson taraqqiyoti konsepsiyasi kelgusidagi rivojlanishi – barqaror rivojlanish konsepsiyasi va uning asosiy elementlari. Inson taraqqiyoti konsepsiyasining yuzaga kelishi.

2-mavzu. Inson taraqqiyoti konsepsiyasi

Inson taraqqiyotining asosiy unsurlari. Inson taraqqiyoti konsepsiyaning yuzaga kelishi va shakllanishi. Inson taraqqiyoti jihatlari. Insonning barqaror rivojlanishi. O'zbekistonda inson taraqqiyoti konsepsiyasini targ'ib etish. Inson huquqlari bo'yicha huquqlar, xalqaro hujjatlar va standartlar. Inson huquqlarining universalligi va madaniy relyativizm muammolari. O'zbekistonda inson taraqqiyoti kontekstida inson huquqlariga rioya qilish masalalari.

3-mavzu. Inson taraqqiyoti indeksi va uni o'lchash usullari

Inson taraqqiyoti indeksi. Inson taraqqiyoti mezonlari va indekatorlar.

Inson taraqqiyoti indeksida inson rivojlanishining jihatlarini aks ettirish. Inson taraqqiyoti indeksi - inson taraqqiyoti ko'rsatkichlarining jamlangan choralari sifatida. Inson taraqqiyoti uchta o'lchami: uzoq yashash, ziyolilik va moddiy farovonlik. Inson taraqqiyoti indeksi turmush sifatining ijtimoiy va iqtisodiy ko'rsatkichlarini baholash uchun tahlil vosita sifatida ahamiyati. Real YaIM ni aholi jonboshiga to'g'rilash. Xaridorlik qobiliyati pariteti bo'yicha YaIM ni hisoblash usuli. Inson taraqqiyoti ineksi hisoblash usuli.

4-mavzu. Mingyillik deklaratsiyasi va mingyillik rivojlanish maqsadlari

Inson huquqlarining umum deklaratsiyasi. Insonning munosib mavjud bo'lishining asosiy elementlari va huquq va erkinliklari sifatida ularni deklaratsiyaga birlashtirilishi. Inson huquqlari bo'yicha huquqlar, xalqaro hujjatlar va standartlar. Inson huquqlarining universalligi va madaniy relyativizm muammolari. O'zbekistonda inson taraqqiyoti kontekstida inson huquqlariga rioya qilish masalalari.

Inson taraqqiyotida BMT tizimining roli. BMT nizomi va inson huquqlarining umum Deklaratsiya – inson taraqqiyotining amaliy konsepsiyasi. Mingyillik rivojlanish maqsadlari.

5-mavzu. Inson taraqqiyotida BMT tizimining tutgan roli

BMT nizomi va inson huquqlarining umum deklaratsiyasi inson taraqqiyotining amaliy konsepsiyasi. YUNESKO, YUNIDO, YUNIFEM, YUNKTAD, YUNISEF, UNAIDS faoliyati va insonni va barkamol rivojlanishi uchun imkoniyatlar yaratish. Inson taraqqiyoti masalarini hal etishda mamlakatlarga amaliy yordam ko'rsatish.

6-mavzu. Iqtisodiy o'sish va inson taraqqiyoti

Iqtisodiy o'sishning asosiy nazariyalari. Iqtisodiy o'sish va uning o'lchanishi. Iqtisodiy o'sishning omillari va turlari. Iqtisodiy o'sishning neoklassik nazariyalari. Iqtisodiy o'sishning neoklassik nazariyasi. Iqtisodiy o'sishning empirik nazariyasi. Endogen o'sishning yangi nazariyasi. Inson taraqqiyoti maqsadlarida iqtisodiy o'sish. Iqtisodiy o'sishning sifat mezonlari. Iqtisodiy o'sish va inson taraqqiyoti o'rtasidagi o'zaro aloqa. Inson taraqqiyoti uchun sanoat o'sishining ahamiyati. O'zbekistonda sanoatni rivojlantirish xususiyatlari. Tarkibiy islohatlar dinamikasi. Barqaror rivojlanishning qishloq xo'jaligi bilan o'zaro aloqasi.

7-mavzu. Turmush darajasi va inson taraqqiyoti

Turmush darajasi tushunchasi va uning tarkibiy qismlari. Moddiy ne'matlari va xizmatlari soni bo'yicha turmush darajasi ko'rsatkichlari va indikatorlar tizimi: kamchilik, normal daraja, nochorlik, qashshoqlik. Tengsizlikni hisobga olgan holda to'g'rilangan inson taraqqiyoti indeksini hisoblash. Qashshoqlik koeffisienti. Nochorlikning ko'p o'lchamli indeksini hisoblash. Aholining turmush darajasini baholashda uning pullik daromadlari. Daromad darajasining asosiy ijtimoiy-iqtisodiy indikatorlari. Aholining pullik daromadlari va hujjatlari tarkibi.

8-mavzu. Demografik vaziyat va uning inson taraqqiyotidagi o'rni

Demografik rivojlanishning mohiyati. Demografik holatni baholash ko'rsatkichlari. Demografik holatning kompleks tahlili. Aholining demografik

tarkibi: yosh, jins, ijtimoiy, hududiy.

Aholini qayta tiklash turlari. Tug'ilish va o'lim ko'rsatkichlari. Onalar va bolalar o'limi ko'rsatkichlari. Aholining tabiiy o'sishi. Oilani rivojlantirish va shakllantirish. Oilaning vazifalari, tarkibi va turlari. Zamonaviy oila transformatsiyasi. O'zbekistonda demografik rivojlanish tendensiyalari. O'zbekistonda demografik siyosatning istiqbolli yo'nalishlari.

9-mavzu. Pensiya ta'minoti va aholining keksayishi

Pensiya ta'minotining inson ta'minoti bilan bog'liqligi. Pensiya ta'minotining tamoyillari va mexanizmlari. Pensiya ta'minotining turlari va ularni hisoblash usullari. Pensiya jamg'armasining daromadlari va harajatlarini modullashtirish. Nodavlat pensiya jamg'armalari. Imtiyozli pensiya tizimi. O'zbekiston Respublikasida pensiya ta'minoti xususiyatlari. Pensiya tizimini isloh qilish yo'llari. Aholining keksayish sharoitida davlat pensiya ta'minoti. O'tish iqtisodiyoti mamlakatda inson taraqqiyoti muammolari va pensiya ta'minotidagi inqiroz. Kexsa aholining barqaror inson taraqqiyotiga o'tish yo'llari.

10-mavzu. Pensiya ta'minoti va aholining keksayishi

Pensiya ta'minotining inson ta'minoti bilan bog'liqligi. Pensiya ta'minotining tamoyillari va mexanizmlari. Pensiya ta'minotining turlari va ularni hisoblash usullari. Pensiya jamg'armasining daromadlari va harajatlarini modullashtirish. Nodavlat pensiya jamg'armalari. Imtiyozli pensiya tizimi. O'zbekiston Respublikasida pensiya ta'minoti xususiyatlari. Pensiya tizimini isloh qilish yo'llari. Aholining keksayish sharoitida davlat pensiya ta'minoti. O'tish iqtisodiyoti mamlakatda inson taraqqiyoti muammolari va pensiya ta'minotidagi inqiroz. Kexsa aholining barqaror inson taraqqiyotiga o'tish yo'llari.

11-mavzu. Inson taraqqiyoti va salomatlik

Salomatlik va inson taraqqiyoti oqibatlari va shart-sharoitlari sifatida uzoq umr kechirish. Uzoq umr kechirishni o'lchash. "Salomatlik" tushunchasining ta'rifi. Salomatlik darajasini o'lchash usullari. O'lim to'g'risidagi ma'lumotlar asosida aholining salomatligini o'rganish. O'lim oldida ijtimoiy tengsizlik. Hozirgi O'zbekistonda salomatlik va inson taraqqiyoti. Salomatlik va o'lim to'g'risidagi ma'lumatlarning foydali manbalari. Yuqumli kasalliklarga qarshi kurash va profilaktika yordami. Aholi salomatligiga ovaqatlanishning ta'siri. O'zbekistonning sog'liqni saqlash tizimi.

12-mavzu. Inson taraqqiyoti va salomatlik

Salomatlik va inson taraqqiyoti oqibatlari va shart-sharoitlari sifatida uzoq umr kechirish. Uzoq umr kechirishni o'lchash. "Salomatlik" tushunchasining ta'rifi. Salomatlik darajasini o'lchash usullari. O'lim to'g'risidagi ma'lumotlar asosida aholining salomatligini o'rganish. O'lim oldida ijtimoiy tengsizlik. Hozirgi O'zbekistonda salomatlik va inson taraqqiyoti. Salomatlik va o'lim to'g'risidagi ma'lumatlarning foydali manbalari. Yuqumli kasalliklarga qarshi kurash va profilaktika yordami. Aholi salomatligiga ovaqatlanishning ta'siri. O'zbekistonning sog'liqni saqlash tizimi.

13-mavzu. Ta'lim va inson taraqqiyoti

Ta'lim – inson taraqqiyotining asosi sifatida. Inson taraqqiyotiga ta'limning ta'siri. Hozirgi jamiyatda ta'limning roli va ahamiyati. Ta'lim modellari: Yevropa, Amerika va Osiyo. Ta'lim bo'yicha xalqaro konvensiya va deklaratsiyalar. Milli ta'lim siyosatning huquqiy asoslari. O'zbekistonda ta'lim tizimining asosiy turlari. Ta'lim tizimlari va ta'lim modellari tasnifi. Ta'limning xalqaro standart tasnifi va jahon ta'lim modellari va bosqichli tizimlari tasnifi. Ta'limning o'rtacha davomiyligi. Ta'limning asosiy modellari. Ta'lim tizimi. Inson taraqqiyoti masalalari tarmog'ida ta'limning o'zbek milliy modelini shakllantirish.

14-mavzu. Ta'lim va inson taraqqiyoti

Ta'lim – inson taraqqiyotining asosi sifatida. Inson taraqqiyotiga ta'limning ta'siri. Hozirgi jamiyatda ta'limning roli va ahamiyati. Ta'lim modellari: Yevropa, Amerika va Osiyo. Ta'lim bo'yicha xalqaro konvensiya va deklaratsiyalar. Milli ta'lim siyosatning huquqiy asoslari. O'zbekistonda ta'lim tizimining asosiy turlari. Ta'lim tizimlari va ta'lim modellari tasnifi. Ta'limning xalqaro standart tasnifi va jahon ta'lim modellari va bosqichli tizimlari tasnifi. Ta'limning o'rtacha davomiyligi. Ta'limning asosiy modellari. Ta'lim tizimi. Inson taraqqiyoti masalalari tarmog'ida ta'limning o'zbek milliy modelini shakllantirish.

15-mavzu. Inson taraqqiyoti omillari

Gender va inson taraqqiyoti. Gender va ayollar mavqiyi. BMT ning ayollarga nisbatan taraqqiyot Dasuriga yondashuvlar evolyutsiyasi (paydo bo'lishi). Gender tengsizlik. Jamiyatda gender tadqiqotlarin yuzaga kelishi. Gender tengsizlikni o'lchash. Gender omilini hisobga olgan holda rivojlanish indeksi. Ayollarning o'rtacha yashash davomiyligi indeksi. Erkaklarning o'rtacha yashash davomiyligi indeksi. Ayollarning ta'lim olish indeksi. Erkaklarning ta'lim olish indeksi. Ayollar uchun daromad indeksi. Erkaklar uchun daromad indeksi..

III. Amaliy (yoki seminar yoki laboratoriya) mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Inson taraqqiyoti fanining predmeti va mohiyati
2. Inson taraqqiyoti konsepsiyasi
3. Inson taraqqiyoti indeksi va uni o'lchash usullari
4. Mingyillik deklaratsiyasi va mingyillik rivojlanish maqsadlari
5. Inson taraqqiyotida BMT tizimining tutgan roli
6. Iqtisodiy o'sish va inson taraqqiyoti
7. Turmush darajasi va inson taraqqiyoti
8. Demografik vaziyat va uning inson taraqqiyotidagi o'rni

9. Pensiya ta'minoti va aholining keksayishi
10. Inson taraqqiyoti va salomatlik
11. Inson taraqqiyoti va salomatlik
12. Ta'lim va inson taraqqiyoti
13. Ta'lim va inson taraqqiyoti
14. Inson taraqqiyoti omillari
15. Inson taraqqiyoti omillari

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlarni tashkil etishning shakli va mazmuni

"Inson taraqqiyoti" fanini o'rganuvchi talabalar auditoriyada olgan nazariy bilimlarini mustahkamlash va modernizatsiyalashgan jamiyatdagi zaif gurux va qatlamlar muammolarini echishda ko'nikma hosil qilish uchun mustaqil ta'lim tizimiga asoslanib, kafedra professor-o'qituvchilari rahbarligida, mustaqil ish bajaradilar. Bunda ular qo'shimcha adabiyotlarni o'rganib hamda Internet saytlaridan foydalanib referatlar, esse, prezentatsiyalar va ilmiy dokladlar tayyorlaydilar, amaliy mashg'ulot mavzusiga doir uy vazifalarini bajaradilar, ko'rgazmali qurollar va slaydlar tayyorlaydilar.

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanishga tavsiya etiladi.

- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
- komp'yuter texnologiyalari tizimlari bilan ishlash;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha referat, esse, prezentatsiyalar va konspektlar tayyorlash;
- talabaning o'quv-ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan adabiyotlar, monografiya va ilmiy to'plamlarni chuqur o'rganish;
- interaktiv va muammoli o'qitish jarayonida faol qatnashish;
- masofaviy (distansion) ta'limni tashkil etishda qatnashish.

Fan bo'yicha mustaqil ta'lim topshiriqlari oldindan berilgan mavzular asosida taqdim etiladi:

1. Insonni rivojlantirish ishlab chiqarish faoliyatining asosiy maqsadi sifatida

2. Ta'lim sohasida inson taraqqiyoti konsepsiyasini amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari

3. Inson taraqqiyoti konsepsiyasining yuzaga kelishi

4. O'zbekistonda inson taraqqiyoti konsepsiyasini targ'ib etish

5. Inson taraqqiyotini o'lchash. Inson taraqqiyoti indeksi

6. IT hisoblash usuli

7. O'zbekistonda demografik siyosatning istiqbolli yo'nalishlari

8. Milliy mingyillik rivojlanish maqsadlari O'zbekistonda inson taraqqiyotining strategic masalasi sifatida

9. Aholi faravonligini oshirishning mintaqaviy jihatlari

	10. O'zbekistonda ijtimoiy himoya tizimining yuzaga kelish va tavsiflari 11. Ijtimoiy yordamni kuchaytirish bo'yicha ijtimoiy siyosat choralari 12. Barqaror rivojlanish maqsadida atrof-muhitni boshqarish tizimini takomillashtirish 13. O'zbekistonda gender munosabatlari tahlili 14. O'zbekistonda bandlik sohasidagi asosiy tendensiyalar 15. Salomatlik inson taraqqiyotining tayanch sharti sifatida Mustaqil o'zlashtiriladigan mazmular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.
4	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari Dasturda ko'rsatilgan mavzular ma'ruza, seminar shaklida olib boriladi, shuningdek, fanning dolzarb masalalari talabalarga mustaqil ish sifatida o'zlashtirish uchun beriladi. Fan zamonaviy pedagogik texnologiyalarning • "Klaster"; • "Bumerang"; • "Fikrlar hujumi", • "Munozarali dars", • "FSMU" singari metodlari orqali hamda slaydlar, multimedia namoyishlari bilan o'tkaziladi va mashg'ulotlardagi ma'lumotlar multimedia vositalari yordamida taqdimot qilinadi.
5	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishini muvaffaqiyatli topshirish.
	Asosiy adabiyotlar
6.	1. Q.X.Abduraxmonov, S.P.Qurbonov. Inson taraqqiyoti. O'quv qo'llanma – T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi", 2021, 180 bet 2. Kalandar Abdurakmanov, Nodira Zokirova, Baktiyor Islamov, Masato Hiwatari. Systemic Transformation and Sustainable Human Development: the Case of Uzbekistan. – Jakarta: Gunadarma Publisher, 2016. – 230 p. 3. Kalandar Abdurakmanov, Nodira Zokirova. Human Development. Textbook. – Norderstedt, Books on Demand, 2014, 428 p. 4. Inson taraqqiyoti. Darslik. i.f.d., prof. Q.X.Abduraxmonov tahriri ostida. –T.: Fan va texnologiya, 2013. -476 b. Qo'shimcha adabiyotlar: 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" gi PF-60-sonli Farmoni. 2.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 19-sentabr kuni Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida so'zlagan nutqi // www.lex.uz 3.Человеческое развитие. Учебное пособие./ под общей редакцией

д.э.н., проф. Абдурахманова К.Х. и д.э.н., проф. Жумаева Н.Х. – Т.: «Фан ва технология», 2012. -376 с.

Axborot manbalari (saytlar):

1. www.gov.uz
2. www.lex.uz
3. www.economist.com
4. www.worlddeconomics.com
5. www.tradingeconomics.com

7. Fan dasturi SamDUKF kengashining 2022 yil 05. ^{28.12.2022} avgustagi 1- son bayonnomasi bilan ma'qullangan.

8. **Fan modul uchun mas'ullar:**

B.S.Boltayev – SamDU KF, “Raqamli texnologiyalar va iqtisodiyot” kafedrası dotsenti

9. **Taqrizchilar:**

B.Boboqulov – SamDU, Tarmoq iqtisodiyoti kafedrası dotsenti, iqtisod fanlari nomzodi (ichki)

Sh.Sultonov – SamISI, Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrası mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (tashqi)